

OPBOUW

WEEKBLAD TOT OPBOUW VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

uitgave van de gereformeerde persvereniging opbouw

De verlosser verraden

(Richteren 15)

In dit hoofdstuk komt er dan eindelijk uit wat Simson als richter mag betekenen voor zijn volk. De richter die meer het botte werktuig is dan de spreekbuis. Zoals de dorsvlegel z'n werk doet in de hand van de boer, zo doet Simson z'n werk in de handen van de Geest. Als de Geest van God Simson aangrijpt, dan wordt dat onbesneden filistijnendom geranseld.

Wat in dit hoofdstuk verteld wordt, is een vervolg op het vorige hoofdstuk. Wat als een schoorsteenbrandje is begonnen lijkt een uitslaande brand te worden. Hele legers worden nu gemobiliseerd. Er lijkt zich een front te gaan aftekenen tussen het volk van God en de filistijnen.

☆☆☆

We volgen kort de draad van het verhaal. Simson is na het huwelijksfeest te Timmer teruggekeerd in het ouderlijk huis. Maar na verloop van tijd besluit hij z'n vrouw weer op te zoeken. Bij het huis van z'n schoonvader gekomen blijkt dat zijn vrouw aan een ander is gegeven. En dan haalt het één het ander uit. Simson vernietigt met behulp van driehonderd brandende vossen de tarwe- en olieve-oogst van de filistijnen. De filistijnen vermoorden de vrouw van Simson en haar vader met het zelfde wapen als waarmee Simson gevochten heeft. Vuur om vuur. Simson antwoordt door de filistijnse strafexpeditie uit te moorden, en dan keren de filistijnen zich tegen Simsons volksgenoten. De familievete is uitgegroeid tot een heuse oorlog tussen twee volkeren, zij het op regionaal niveau. Het grondgebied van Juda.

Wat in Richteren 14:4 al was aangekondigd: „Zijn vader en moeder wisten echter niet, dat dit zo door de Here beschikt was, dat hij een voorwendsel tegen de filistijnen zocht”,

Noteert U alvast:

De Persvereniging 'Opbouw' hoopt zaterdag 28 april a.s. haar jaarvergadering te houden.

Nadere berichten volgen.

**DOOR
J. BOUMA
SLIEDRECHT**

dat wordt hier volledig openbaar. De lout, die in hoofdstuk 14 was aange-stoken, brengt nu het kruit tot ont-branding.

☆☆☆

De judeeërs scharen zich niet als één man om Simson, maar treden met de vijanden in onderhandeling over hun verlosser. En komen tot overeenstemming. De verlosser zal worden uitgeleverd.

Het is een cruciaal moment. Zij hebben de strijd niet gezocht, maar worden, dankzij Simson, er in betrokken. En dan vertikken ze het hun tanden te laten zien. Vrede met de filistijnen is hun liever dan het leven van de verlosser, die God hen gegeven heeft. Wanneer zij voor de filistijnen de hete kastanjes uit het vuur gaan halen, dan verwijten zij Simson dat hij zo brutaal tegen hun overheersers is opgetreden. Beseft hij dan niet in wat voor tijd ze leven!

Ze hebben zich volledig neergelegd bij deze vreemde overheersing, alsof Kanaän rechtens de filistijnen toe behoort. Ze kruipen voor hun onbesneden meesters.

De vorige week hebben we een parallel getrokken met onze vaderlandse geschiedenis. De opstand van Willem van Oranje tegen de spaanse koning Philips de Tweede. En ook Willem van Oranje heeft in het begin ondervonden, dat een gedemoraliseerd volk moeilijk in beweging is te krijgen. Toen Philips een vuist maakte door de legers van Alva naar de Nederlanden te sturen waren er genoeg edelen te vinden, die Oranje als zondebok wilden aanbieden aan de koning. Een

front maken dat lukt niet zomaar. Daar is meer voor nodig. Daar heb je een geestelijk fundament voor nodig. En dat ontbreekt nog.

☆☆☆

De judeeërs zullen de verlosser niet doden. Ze beperken zich tot de verradersrol, het beulswerk zullen ze overlaten aan de filistijnen. En gedwee laat Simson zich binden door de handen van zijn verraders. „Als een lam dat ter slachting geleid wordt, en als een schaap dat stom is voor zijn scheerders...” Wie ziet hier niet als vanuit de verte de nacht van het verraad van Jezus? De bende, gewapend met zwaarden en stokken trekt uit, de verraderskus wordt gegeven, de verlosser wordt overgegeven in de handen van zijn moordenaars. „Hij kwam tot het zijne, maar de zijnen hebben Hem niet aangenomen”, zo schreef Johannes in het begin van het 4e evangelie.

De eis van de filistijnen om de verlosser uit te leveren, is trouwens kenmerkend voor Gods tegenstanders. Lever hen die trouw zijn gebleven uit. Lever de bevrijder uit. Verloochen de Christus en we zullen je voortaan met rust laten. Maar vraag niet, wat die rust inhoudt!

☆☆☆

Wanneer Simson de filistijnen in handen is gespeeld, grijpt de Geest van God hem aan en dan vernietigt Simson met het kaakbeen van een ezel het legertje filistijnen, dat op hem is afgekomen.

En dan is Simson ook weer helemaal Simson. Dan zingt hij z'n overwinningsslied en richt hij voor zich zelf een gedenkteken op. Damath Lechi noemt hij die plaats en dat betekent zo iets als „kaakbeenhoogte”. Zodat generaties later de mensen, staande op die plaats, zullen zeggen: kijk, hier heeft Simson toen die filistijnen in de pan gehakt.

☆☆☆

Is het daarom toevallig dat dit hoofdstuk nog een kort vervolg heeft?

Simson wordt in een situatie gebracht, waarin hij dreigt te sterven van dorst. En dan, wanneer Simson de dood in de ogen kijkt, gaan z'n ogen open en ziet hij de Here staan, die hem die geweldige kracht heeft gegeven. Simson gaat op de knieën en belijdt de Here als de Verlosser: „Gij hebt in de handen van uw knecht deze grote verlossing gelegd”. Dat klinkt heel anders dan: „Ik sloeg met een kaakbeen dat ezelstuig, ik overwon met een kaakbeen duizend man.”

Hier stoot Simson door naar het hart

Inhoud

- 81 Ds J. Bouma,
De verlosser verraden
- 82 Drs W. G. Rietkerk,
Ken U zelf (3¹)
- 82 Ds A. H. Algra,
Pastorale Notities
- 83 P. C. van Wijk,
Terloops...
- 84 D. W. L. Milo,
Claudia en Pudens
- 85 H. R. S. van der Veen,
Kerklied en gemeente (4)
- 86 A. v. d. Heuvel,
Boekbespreking
- 86 Drs O. Mooiweer,
Persschouw
- 86 E. Kole-Mollema,
Boekbespreking

van het evangelie: de redding is van de Here!

Veelzeggend is nu ook de naam die Simson geeft aan de bron, waaruit de Here water doet stromen. Hij noemt die bron: bron van de roepende. Daarin klinkt de afhankelijkheid door, die het leven van de verlosser stempelt. Niet in eigen kracht, maar in de kracht van de Here. Zoals ook onze Here Jezus als verlosser een roepende geweest is. Hebr. 5:7-9 „Tijdens zijn dagen in het vlees heeft Hij gebeden en smeking onder sterk geroep en tranen geofferd aan Hem, die Hem uit de dood redden kon, en Hij is verhoord uit zijn angst, en zo heeft Hij, hoewel Hij de Zoon was, de gehoorzaamheid geleerd uit hetgeen Hij heeft geleden, en toen is Hij voor allen, die Hem gehoorzamen, een oorzaak van eeuwig heil geworden...”

De ware verlosser put voortdurend uit een geestelijke bron. De ware verlosser leeft bij de gratie van zijn Zender.

Ken U zelf (3¹)

Persoonlijkheidsgroei

Een paar jaar geleden kwam je dit woord nog nauwelijks tegen, maar vandaag tref je het overal aan: die nadruk op het belang van de groei van je persoonlijkheid.

Zo schreef drs Jan Lievense een boek over zijn ervaringen met trainingen in persoonlijke groei. Ook de autobiografische roman van A. Meulenbelt staat in het leken van die noodzaak van persoonlijke groei. Dat blijkt uit het citaat van „Alice in Wonderland” op de eerste pagina:

„Toen voelde Alice iets heel vreemds en zij dacht er een tijdje over na voor zij wist wat het was. Ze begon groter te worden. Eerst wilde zij opstaan en de zaal uitlopen, maar toen besloot zij om te blijven waar ze was, zolang ze plaats genoeg had.

„Ik wou dat je niet zo duwde” zei de Zevenslaper, die naast haar zat, „ik kan amper ademen”.

„Ik kan er niets aan doen” zei Alice heel deemoedig, „Ik groei”. („De schaamte voorbij” - blz. 8.)

„Ik kan er niets aan doen, ik groei”, antwoordde Alice aan de Zevenslaper naast haar.

Dat overkwam haar zomaar in dit verhaal. De vraag is: overkomt het ons echt zomaar?

Of moeten wij er iets aan doen?

De Zevenslaper in het verhaal weert het af: hij wil niet groeien. Maar Alice zelf stelt zich er voor open en gaat moedig voort.

Voor Anja Meulenbelt is deze groei in haar persoonlijkheid een groei naar zelfverwerkelijking in vrijheid.

Is dat de goede richting? Wij zien in het boek van Anja Meulenbelt ook waartoe die groei leidt: totale bandeloosheid en pijnlijke eenzaamheid.

Toch is iemand, die niet groeit, dood. Of een Zevenslaper. Welke groei zoekt een christen?

Groei in „omvang”

In het vorige hoofdstuk eindigde ik mijn schets van de ontwikkeling van de mens bij de puberteit. Hoe nu verder ná de puberteit? Welke groei zoeken wij?

De stelling die wij ook bij deze vraag vooropzetten is: in de relatie tot God hebben wij een basis voor de groei en ontplooiing van onze persoonlijkheid. Ik werk dit nu eens niet uit in de richting van de ontwikkeling van de aan mij toevertrouwde „talenten” (Matth. 25 : 14-30), hoezeer dat hier ook op zijn plaats zou zijn, maar ik heb hierbij in dit hoofdstuk die groei van de persoonlijkheid op het oog, die in de bovengenoemde recente literatuur wordt nagestreefd, maar die daar in een humanistisch raam leidt tot isolerende vereenzaming.

De groei van de persoonlijkheid naar bijbels model gaat anders en heeft een andere richting, n.l. naar steeds groter gemeenschapsbesef in verantwoordelijkheid.

Terwijl de groei van de persoonlijk-

heid tot een heel wijd besef van identiteit: ik ben ook dat wat ik in anderen verfoei.

Slavernij

Om dit te verduidelijken begin ik met een voorbeeld. Vijf jaar geleden was ik in het auditorium van de universiteit van Nairobi in Kenya in Afrika. Wij hadden 5 avonden belegd waarop De film van dr F. A. Schaeffer „Hoe zouden wij dan leven” getoond werd. Iedere avond zat de zaal vol met Kenyase studenten. Het was geen probleem om hun reacties op de film te ontdekken. Die gaven zij direkt en spontaan onder het kijken, door te fluiten of te lachen, door opmerkingen of door applaus. Tot de 5e aflevering kwam. Die ging over het probleem van het racisme.

In die aflevering komen verschrikkelijke beelden voor van de slavernij. De slavenschepen komen in beeld en historische afbeeldingen van de afzichtelijke martelingen waaraan de slaven blootstonden. Op het moment dat deze beelden op het scherm kwamen werd het doodstil in de zaal - het enige wat je hoorde was zo nu en dan het klikken met de tong. Op dat moment had ik een ervaring die ik nooit zal vergeten: voor het eerst besepte ik dat ik een blanke was. Ik zat daar samen met mijn vrouw niet meer waardevrij: ineens ging het door mij heen: dit hebben wij hèn aangedaan.

Ik besepte de onmacht van ieder woord - ook van de veroordeling van deze zwarte bladzijde uit de geschiedenis van de Westerse beschaving door Schaeffer - zolang die uit de

mond komt van een blanke. Hier voelde ik mij plotseling door de grond heen zakken van schuld en schaamte.

Wall-street

Die ervaring noem ik nu wezenlijk voor de persoonlijkheidsgroei zoals ieder christen die moet ondergaan. Dat is groei in de zin van: een steeds verder uitgroeiend besef van identiteit. Geen mens kan leven zonder besef van identiteit of om het anders te zeggen: zonder te weten wie hij is. Die zelf-kennis groeit onmerkbaar bij het ouder worden. We leren ontdekken waar onze kracht ligt en waar onze zwakte, wat wij kunnen en wat wij niet kunnen.

Het merkwaardige in dit groeiproces is nu het volgende: Wij hebben allemaal de oerneiging in ons om ons in dit proces terug te trekken op wat je zou kunnen noemen een minimum-identiteit. Ik vereenzelvig mij met alles wat mij ligt of wat ik goed kan en iedere vereenzelviging met dat wat mij niet aanstaat, of wat ik slecht doe, laat staan wat anderen slecht doen of gedaan hebben, weiger ik.

Als wij een rapport krijgen met alleen goede cijfers erop, dan laten wij dat graag zien met een houding van: dat ben ik nu. Wij zijn trots op onze „Bachs”, maar distancieren ons van onze „Hitlers”.

Zo gaat het ook met onze prestaties, onze status-symbolen of onze verworvenheden. Bij sommige mensen is hun Mercedes hun identiteit. Er was tijdens de zware economische crisis in

DOOR W. G. RIETKERK UTRECHT

heid in het humanistische kader van zelfverwerkelijking leidt tot een heel smal besef van identiteit: ik ben dat wat ik zelf wil zijn, voert de groei van de persoonlijkheid naar bijbels model

WILLEM

Bouma van Sliedrecht schreef in het vorige nummer van Opbouw - hij had een meditatie over Simson - dat de t.v.-serie over Willem van Oranje op onbarmhartige wijze ingespeeld heeft op bepaalde aspecten van Willems leven, dat toch ook wel gestempeld was door de verloedering van zijn tijd. Hier haak ik op in. Ik heb gedeelten van die reeks gezien, maar ik kan niet zeggen, dat ik nu zozeer geboeid ben geweest. De hoofdrolspeler, een zekere J. Krabbé, stond me tegen - altijd dat cynische lachje. De prins werd daar neergezet als iemand die heel wat achter de elleboog houdt. Mijn vrouw zei, dat ze hetzelfde heeft als ze de tegenwoordige paus op het scherm ziet verschijnen: die grijnst ook altijd een beetje, alsof hij de hele boel in de maling neemt. Er is veel over die televisie-reeks geschreven. Of er een betrouwbaar beeld van de prins gegeven was of niet. Ik kreeg eigenlijk in het geheel geen hoogte van de prins. Uit wat ik zag tenminste niet. Het is goed om deze man de eer te geven, die hij verdient. Wij behoeven

Pastorale Notities

DOOR A. H. ALGRA MAASSLUIS

van hem geen held te maken, ook geen geloofsheld, maar we moeten hem toch ook niet minder achten dan onszelf.

Wat ik hogelijk in hem prijs, is dat hij zo gewoon midden onder het volk stond. De volken in die tijd kenden zo iets niet. Nu nog niet, trouwens. Een Engelsman heeft hem gezien, in Delft, en hij schrijft erover aan zijn vriend: „Zijn bovenkleding was een tabberd, die er echter, naar ik jou wel in vertrouwen mag medelen, zó uitzag dat bij ons in Engeland een student van de eenvoudigste afkomst er nog niet in zou willen lopen. Zijn wambuis was van hetzelfde materiaal en model; hij had het niet eens dichtgeknoopt. Daaronder zag je zijn vest,

maar dat was niets anders dan een gebreide trui, zoals bij ons de veerluis die dragen als ze je de rivier overzetten. Zijn gezelschap bestond uit burgers! Van de bierbrouwende stad Delft en hij paste daar zo volmaakt tussen, dat ik niet geweten zou hebben dat hij het was, als ik hem van gezicht niet gekend had: geen enkel uiterlijk teken van rang of voornaamheid. Uit niets bleek dat hij aan de overigen niet gelijk was”.

Had men voor de t.v.-serie de brieven van de prins maar gebruikt! Dan was zijn verlangen naar de terugkeer van Anna uit de verf gekomen. En zijn geloof: na de aanslag van Jean Jauregui, waarbij hij ernstig gewond werd, zijn er deze woorden van hem: „Ik neem mijn toevlucht tot Gods barmhartigheid. Alleen in Gods genade ligt mijn redding”. Van 1568 af was er schier jaarlijks een moord-aanslag op de prins; niet alleen de twee waarvan we op school hoorden. Om dan vol te houden, daar is moed en geloof voor nodig.

Bij t.v.-makers is toch wel dikwijls iets van het „lasteren van datgene, waarvan zij geen verstand hebben” (2 Petrus 2 : 12).

de dertiger jaren een effecten-make-laar in Wallstreet, die, toen de koersen ineens stortten zich zelf van een wolkenkrabber naar beneden stortte. Zijn aandelen waren zijn leven. Toen die instortten, stortte hij in. Zo gaat het als wij ons op een minimum-identiteit terugtrekken...

Lust-moordenaar

Die minimum-identiteit is dat wat wij goed kunnen en waarin onze trots ligt. Wat daartegenover negatief is - of ons niet aanstaat, stoten wij van ons af als iets wat niet écht tot onze persoonlijkheid behoort.

Als wij iemand bijzonder onvriendelijk hebben behandeld en een dag later daarop gewezen worden, wijzen wij dat af met de opmerking: ik was moe! D.w.z. ik was toen niet mijzelf - want mijn eigenlijke ik is anders dan mijn vermoeide ik.

Zo weigeren wij de vereenzelviging met de wijdere kring van realiteiten die toch echt bij mij behoren, maar die ik niet aankan.

H. Thielicke noemt daarvan een sprekend voorbeeld in zijn boek „Mensch sein, Mensch werden”.

„Enige tijd geleden liet zich de lustmoordenaar K. (zoals de krant meldde) in een Hamburgse gevangenis ontmannen. Hij was een van de meest gevreesde lustmoordenaars - maar liet zich na vele gesprekken met artsen en psychiaters er toe overhalen zichzelf te laten ontmanen. Niet lang daarna (nog in de gevangenis) trouwde hij en verklaarde daarbij: „Ik ben nu eindelijk vrij van mijn noodlottige driften. Ik voel mij goed, houd van mijn vrouw en ben rustiger geworden”.

Toen hij enige tijd daarna voor de rechter moest verschijnen om zich te verantwoorden voor zijn eerder gedane wandaden, verdedigde hij zich met het argument: Ik ben niet meer dezelfde die ik gisteren was. U kunt niet anders doen dan mij vrijspreken”. De journalist die dit in de krant versloeg, schreef daarbij: „het feit dat K. thans een heel ander mens was als de man die in de aanklacht was beschreven, leidde tot een bijna ontroerende hulpeloosheid bij de rechter en de officier van justitie, tegenover een verdachte, die eens tot de gevaarlijkste misdadigers in de Hamburgse onderwereld behoorde!

Hier zien wij nu een voorbeeld van een man die zich terugtrekt op zijn minimum-identiteit. De vraag op de achtergrond is: wie ben ik? Wat behoort er allemaal bij mij? Dat is de vraag naar de omvang van mijn identiteit.

Ik, ellendig mens

In Romeinen 7 beschrijft de apostel Paulus een heel merkwaardig proces in zijn eigen leven. Het proces van persoonlijkheidsgroei dat iedere christen zal moeten doorstaan om volwassen te worden. Ook hij begint haast net zoals de Hamburgse misdadiger met zich terug te trekken op een minimum-identiteit.

Hij zegt immers letterlijk over zichzelf dat hij uitdrukkelijk afstand neemt van die gedragingen van zijn persoonlijkheid die niet in overeenstemming zijn met het liefdegebod. Dat gebod is goed - „Indien ik nu dat wat ik niet wens toch doe, stem ik toe dat de wet goed is, maar *dan bewerk ik het niet meer*”, (hier haakt hij zijn slechte ik los van zijn identiteit) „maar de zonde die in mij woont”. (zie vs. 17).

Het is belangrijk om hier een moment bij stil te staan.

Aan de ene kant voelen wij de kracht van Paulus' gedachtengang. Zijn wij het wel zelf als wij iets doen, wat wij diep in ons-zelf niet willen en toch doen? Is een alcoholist zichzelf als hij dronken thuiskomt? Morgen zal hij zeggen: maar ik heb dat alles wat ik deed helemaal niet gewild!

Minimum-lidders

Is er wel iemand die echt diep in zijn hart zijn naaste wil kwetsen, regeren of manifesteren? Heeft Paulus niet gelijk als hij zegt: het is de zonde, die in mij is, die dat doet. Dus bewerk ik het niet meer. (Het is als de splinter in het oog die het oog juist bederft).

Paulus denkt hier vanuit een diep besef dat al het andere, het vuil en het kwaad naar hogere bestemming eigenlijk niet bij ons behoren.

Aan de ene kant is dit waar, aan de andere kant klopt het niet. Want wij zijn niet die mensen die wij in Gods ogen hadden moeten zijn. De werkelijkheid leert ons iets anders. Wie over die werkelijkheid héénspringt creëert onverantwoordelijke mensen. Sterker nog: onmens.

Een mens, die niet de volle verantwoordelijkheid op zich neemt van wat hij doet, is een onmens. Wat zouden de ouders van het verkrachte meisje zeggen als zij de misdadiger zo horen antwoorden: Ja, dat deed ik gisteren, maar vandaag ben ik een ander...! Kan het probleem zo gemakkelijk opgelost worden? Zijn wij niet aanspreekbaar op onze daden?

De minimum-lidder is continu op de vlucht: nee, dat ben ik niet en dat deed ik niet. Of: ja, dat is wel zo gebeurd, maar het overkwam mij: ik kon er niets aan doen. Ik neem er afstand van. Ik vlucht er van weg zoals Kain wegvlochtte en bleef vluchten, weg van de plaats van het onheil, waar hij Abel gedood had...

Redactie

Ir. A. W. Biersteker
T. Hoekstra
Drs. H. de Jong
Drs. P. J. van Kampen
Mr. dr. J. Meulink
D. W. L. Milo
Ds. E. R. Postma
Drs. W. G. Rietkerk

Adres van de Redactie:

Ds. K. Muller, Dovenetel 45,
8446 SH Heerenveen
Tel. 05130-20476

Kerknieuws / Uit breder kring

M. J. F. van der Wal
Brugakker 60-17
3704 RA Zeist
Tel. 03404-61525

Maar de onrust blijft. Die kan alleen weggaan als ik de volle verantwoordelijkheid voor de daad die ik bedreef op mij neem en er voor boet. Er is geen andere weg.

Uit 'Laatste gedachten' van dr C. Rijnsdorp

In 1982 overleed dr C. Rijnsdorp. Hij was 88 jaar en dus één van een bijna voorbijgeëner generatie. Wat me bij het lezen van z'n boeken altijd is opgevallen is zijn kennis van zaken en zijn frisheid in denken. Hij was een man die op een goede manier vasthield aan het oude, maar tevens blij was met het goede in het nieuwe. Daarom blijft zijn werk het waard om ook door jongeren te worden gelezen. Rijnsdorp hield jaren een dagboek bij. Zijn laatste gedachten zijn na zijn overlijden verschenen en het leek me goed een aantal opmerkingen hier zonder commentaar door te geven. Het zijn gedachten van een man die wist dat hij ouder werd en eens zou sterven. Hij kende ook de gebreken van de ouderdom en schreef daar rustig over.

23 mei 1978: Iedere morgen bij het wakker worden dezelfde vervelende tegenstrijdigheid: te moe om op te staan en te onrustig om te blijven liggen.

26 mei 1978: In mijn vorige dagboek hield ik me nogal eens met de dood bezig. Maar die (eigen) dood lag nog in het verschiet. Nu is het aangaande sterven concreet, biologisch en administratief.

16 juni 1978: Bij elke notitie in dit dagboek moet ik denken: 'Deze aantekening zal wel de laatste zijn; hierna weet ik niets meer, of ik zal in herhaling vallen?'

9 juli 1978: Ik heb geen eigen wil meer. Ik voel mij maar het veiligste

Terloops...

DOOR
P. C. VAN WIJK
ZALTBOMMEL

mij ingevoegd te weten in het weefsel van Gods wil. Noem het wil, noem het toelating: hoe kunnen wij het juiste woord vinden als het over God gaat? Theologieën kunnen hierop ontspreken.

23 juli 1978: De zonde is na Auschwitz op aarde volwassen geworden.

2 november 1978: Ik haat sectarisme, partijdigheid en het denken in partij-categorieën.

21 november 1978: Als de Heer eenmaal zijn hand op je gelegd heeft, kom je er niet meer onder uit.

27 april 1979: Enkele oude aantekeningen ontdek. Januari 1974. Ik heb weleens de indruk, dat een volgende generatie voor de onze geen goed woord zal overhebben.

De beste humanist mist een dimensie, die de slechtste christen wel heeft. Wat je schrijft en spreekt lijkt niets, maar als het er niet zou zijn of geweest zijn, zou er toch iets ontbreken. 11 juli 1979: Wacht niet te lang met een troostbezoekje aan deze weduwnaar, wil je niet tot de ontdekkings komen dat hij zichzelf al getrouwd heeft.

4 februari 1980: Op mijn leeftijd bezie je de dood niet meer vanuit het leven, maar het leven vanuit de dood. Je leven overdoen? De gedachte alleen al maakt me moe.

Ik ben dankbaar dat mijn ervaringswereld zich nu ook uitstrekt tot de hoge ouderdom.

6 mei 1981: Elk gelezen boek is hoogstens een volzin uit het totale boek van het leven.

Ik ben nu wel duidelijk op de stervenslijn aangekomen.

26 augustus 1981: De dood wet (scherpt) de zeis. Ik hoor het.

1 september 1981: In de schaduw van de voortschrijdende aftakeling is een merkwaardig lichtgroen gewas zichtbaar geworden: tevredenheid.

Jaarwisseling 1981/82: Wie werkzaam in het leven staat, moet wel aan de dood denken, maar handelen van het leven uit. Aan het einde evenwel bepaalt de dood het gezichtspunt. Dit brengt om te beginnen een sterk relativiseringsproces op gang. Het leven heeft zijn betekenis niet verloren, maar het vertoont zich plotseling onder één enkel aspect: dat der betrekkelijkheid. Leven lang of kort, bekend zijn of vergeten, veel of weinig pijn te hebben geleden, het wordt alles doorzichtig als gevarieerd levenslot. En dan de grote verandering: het loslaten van de activiteit leidt niet in een vacuüm! Als de mens niet meer kan medewerken, neemt God het initiatief over. Dan wordt het ineens heel duidelijk, hoe de Geest alle positief menselijk streven draagt en mogelijk maakt. Veel sterker nog: iets ongekends breekt zich baan, een uiterste ervaring; Gods werking wordt zichtbaar als essentieel en alles omvattend. Krachten van de toekomstige eeuw worden oppermachtig in een vrij en stralend spelen met vuur en geluid. Gestalten verschijnen aan mijn bed; mijn bewustzijn lijkt zich te verdubbelen, alles ervaar ik als reeds gebeurd.

Claudia en Pudens

Aan het slot van zijn brieven zond Paulus vaak groeten van of aan zijn medegelovigen. Meermalen worden mannen en vrouwen met name genoemd, soms met een persoonlijke aantekening. Met Bijbel-lezen slaan we die groeten misschien wel over, al zouden we ze ook uitspreken. Toch - ook die groeten, die namen, die aantekeningen, zijn *Gods Woord*. Wie ze opmerkzaam leest komt veel aan de weet, dat het weten waard is. En wanneer we aan het slot van Paulus' laatste brief, zijn testament zouden we zeggen, de ¹⁾ namen van Pudens, Linus en Claudia tegenkomen gaat er, voor wie ook in de kerkgeschiedenis geïnteresseerd is, een wereld open!

Claudia en Pudens staan, samen met Linus, in de Britse kerkgeschiedenis hoog aangeschreven. Hun verhaal is inderdaad boeiend, niet alleen omdat het zo menselijk is - maar vooral omdat deze drie ongelooflijk veel voor het jonge christendom hebben betekend.

- O -

Laten we het drietal eerst eens na-gaan. Wie waren ze? Claudia en Linus waren zus en broer, kinderen van koning Caractacus van Silurië, Zuid-Wales. Ze waren - toen hun vader door een generaal van keizer Claudius was gevangen genomen ²⁾ - met de hele familie naar Rome overgebracht. Het was de eerste keer dat een Britse vorst in gevangenschap moest gaan. Het was ook de eerste keer, dat een Romeins keizer aan een gevangen koning gratie verleende. De familie heeft een aantal jaren in gijzeling te Rome gewoond - wel in een eigen huis, dat tot vandaag het Britse Paleis heet. ³⁾

Claudia was een kleine meid van zo-wat zeven jaar, toen ze de reis naar Rome maakte. Ze kan dus herinneringen aan het moederland hebben behouden, maar is daar waarschijnlijk nooit terug geweest. Toen ze in Rome kwam heette ze nog Gladys, een Keltische naam die „prinsesje” betekent. Maar toen keizer Claudius in een grillige bui de familie gratie verleende (en ze in zijn huis nodigde ⁴⁾) adopteerde hij het meisje als eigen dochter en noemde haar Claudia. Een treffende zaak in een stad, die van bloed droop. De keizer had een dochterje van die naam verloren en, hoewel alle Romeinse keizers voor hun brute wreedheid bekend stonden, de kleine Gladys maakte bij hem een snaar aan het trillen, deed hem aan zijn kleine Claudia denken. Hij noemde Gladys voortaan officieel Claudia. Een vorstelijke naam die door geen ander gedragen zou worden. En we kunnen al vast zeggen: Claudia heeft zich vorstelijk gedragen.

DOOR D. W. L. MILO DALMALLY

Linus, haar broer, zal iets ouder zijn geweest. Misschien komen we later wel op hem terug. Ook hij speelde een voortreffelijk rol in Rome.

Pudens was een Romeins edelman, zoon van een senator. Zijn volledige naam luidde Aulus Rufus Pudens. De eerste naam was als gebruikelijk in veel landen, een soort opmaat; de tweede naam (Rufus = roodharige) was de bijnaam voor vrienden: Pudens de officiële naam.

Toen Paulus zijn brief aan de Romeinen schreef in 57 (?) noemde hij Rufus bij zijn vertrouwelijke naam. ⁵⁾ Hij kende hem blijkbaar goed, wist dat Rufus „een uitverkorene in de Heer” was. Sterker: hij zei dat Rufus' moeder ook Paulus' moeder was. Er komen vragen op. Was Paulus' moeder in tweede echt de moeder van Rufus geworden? Waren Paulus en Rufus halfbroers? In elk geval is het moederschap voor Paulus niet het geestelijke moederschap geweest; in de zin dat zij hem tot bekering zou hebben gebracht. We weten immers, dat Paulus door onze Heer zelf krachtadig is bekeerd, op de weg naar Damascus. ⁶⁾ Blijft dus de mogelijkheid, dat Rufus en Paulus halfbroers waren, hetgeen bijval vindt in Paulus' getuigenis dat hij - behalve Benjaminië ⁷⁾ - ook Romeins burger was. ⁸⁾ Paulus had trouwens meer bloedverwanten in Rome. ⁹⁾

- O -

Pudens, de Romeinse edelman, trouwde in 60 (?) met de Britse prinses Claudia. Toen Paulus in 57 (?) een groet aan Rufus zond kende hij Claudia blijkbaar nog niet; die was toen 14 jaar. Maar toen hij in 64 (?) zijn laatste brief afsloot, groette hij Ti-

motheüs mede namens Pudens, Linus en Claudia. Hij was toen - zegt de kerkgeschiedenis - zeer bevriend met dat gezin. Die vriendschap is gebleven tot het einde. Claudia en Pudens hebben hem gediend in de laatste moeilijke jaren.

Nu even terug naar hun vader Caractacus en grootvader Brân de Gezegende. Beiden waren reeds christenen, voordat ze in ballingschap moesten. Hoe kon dat? De geschiedenis zegt: dat Jozef van Arimathea en zijn gezellen in 37 of 38 n.C. - na de dood van Stefanus - in Avalon zijn aangekomen en weinig later aan het hof van Silurië predikten. ²⁰⁾ Brân staat geboekstaafd als de eerste Britse christen-koning, die voor zijn rijkje het christendom aanvaardde. Toen dan ook de familie in Rome aankwam, daar door Gods gunst gratie ontving, is er ongetwijfeld onmiddellijk contact gezocht met de Jerusalemse vluchtelingen. Die werden in hun huis ontvangen; het Britse Paleis te Rome is het oudste gebouw waarin - sedert Paulus - altijd vergaderd is.

Brân is in 58 naar Britain teruggekeerd. Caractacus mocht ook teruggaan, hoewel zijn datum niet bekend is. Hij hield zich aan zijn belofte, dat hij nooit weer de wapens tegen Rome zou opnemen. Dat hoefde hij trouwens ook niet, want dat deden anderen wel. ¹⁰⁾

Maar Claudia en Linus gingen niet mee terug. Die bleven in Rome, de een door haar huwelijk, de ander om andere redenen. Pudens en Claudia kregen vier kinderen: twee jongens en twee meisjes. De laatsten heetten Pudentiana en Praxedes, de jongens waren Timotheüs en Novatus. Ze groeiden op in de christengemeente „uit de heidenen”; in tegenstelling tot de gemeente „uit de Joden”, die bij Priscilla en Aquila vergaderde.

- O -

Een heidens dichter, Martialis, heeft door zijn bewaard gebleven verzen enkele machtige schijnwerpers op dit mooie gezin gericht. Hij kwam uit Bilbilis in Spanje in het jaar 60 (?) naar Rome en raakte zeer bevriend met Pudens. Bij hun huwelijk was Martialis als huisvriend aanwezig en dichtte: „Claudia, de schone van vreemde kust, wordt met mijn Pudens blijvend verenigd.” ¹¹⁾ In een speciaal gedicht voor de bruiloft dichtte hij het volgend gebed tot zijn afgoden: „O, Concordia, zegen hun sponde voor altijd. Wees met hen in uw sneeuw Witte zuiverheid. Sta Venus toe, uit haar fijnste voorraad alle geschenken te verlenen, dit huwelijk waardig. En als ze oud wordt moge zij wijs en trouw zijn, en op leeftijd gekomen de bekoring van haar jeugd vernieuwen.” ¹²⁾

Toen Rufus hem eens moest berispen dichtte hij hoffelijk: „Ge dwingt mij, Pudens, de pen te nemen. Nu, snoei

en zuiver dit gedicht van mij! Ik weet hoeveel jij ervan houdt, elke geestigheid in een smetteloze regel te kleden”. ¹³⁾ Een ander vers, aan Claudia gewijd, luidde: „Onze Claudia, Rufina genaamd (= vrouw van Rufus), stamt naar wij weten van blauwogige Britten - en toch zie, ze wedijvert in gratie met alles, wat Griekenland en Rome bieden, alsof ze geboren en getogen was onder hun warme luchten”. ¹⁴⁾ En toen de kinderzegen begon te vloeien dichtte de huisvriend: „Vergun ons, gij goden, dat zij altijd mag bewijzen haar moederzorg voor zoon en dochter; steeds verheugd in de toegewijde liefde van haar man en steeds haar vreugde vindende in haar kroost”. ¹⁵⁾

Maar toen Martialis in 100 n.C. naar Spanje terugkeerde, zong hij niet meer. Zijn ogen hadden nameloos leed gezien: christenvervolgingen onder de wreedste keizers. Martialis had zijn vrienden Pudens en Claudia verloren en Linus, haar broer. Hij was ontgoocheld, diep teleurgesteld in Rome en in de „cultuur” van overheersende barbaren.

- O -

Mogelijk is Claudia in 97 een natuurlijke dood gestorven, een jaar na de marteldood van haar man. Haar naam komt althans niet voor op de Roomse martelarenkalenders, hoewel dit niet alles zegt. Maar haar man Rufus Pudens en haar vier kinderen zijn allen als martelaren voor Christus omgebracht.

Rufus Pudens staat genoteerd op 17 Mei A.D. 96, „de gezegende Pudens, vader van Praxedes en Pudentiana. Hij was door de apostelen gedoopt en hield zijn kleed zuiver en smetteloos tot de kroon des levens”. ¹⁶⁾ In het jaar 107 stierf Pudentiana de marteldood, tijdens de derde vervolging. Ze staat genoteerd als: „de maagd, van hoge afkomst, dochter van Pudens en discipel van de heilige apostel Paulus”.

Haar broer Novatus, „zoon van de gezegende Pudens, broeder van Timotheüs, de ouderling, en van de maagden in Christus Pudentiana en Praxedes”, evenals „al deze in het geloof onderwezen door de apostelen”, werd op 20 Juni 139 n.C. ter dood gebracht, tijdens de vijfde vervolging.

Zijn broer Timotheüs was op dat ogenblik in Britain, waar hij o.m. zijn neef koning Lucius doopte. ¹⁷⁾ Maar kort na zijn terugkomst in Rome werd hij - bijna 90-jarige ouderling - ter dood gebracht door marteling, samen met Marcus, „in de stad die dronken was van het bloed der martelaren van Jezus”. ¹⁸⁾ Hij was Timotheüs genoemd naar Paulus' „geliefde zoon in Christus”, die ouderling was in Efeze.

Intussen werden de vergaderingen der opgejaagde christenen in het huis van Pudens en Claudia gehouden, waar

nu alleen Praxedes nog gastvrouw was. Op grote schaal werden bekeerlingen gedoopt, eenmaal met Pasen zelfs 96 personen. De huispredikant, Hermas Pastor, schreef in zijn „De Schaapherder”¹⁹⁾: „Pudens ging naar de Heer en liet zijn dochters achter, sterk in kuisheid en onderwezen in de Goddelijke leer. Deze verkochten haar goederen, verdeelden de opbrengst onder de armen en volhardden in liefde tot Christus”. Na de dood van Pudentiana schreef ds Hermas: „haar zuster en ik wikkelden haar in gebalsemd (doeken) en bewaarden haar in de gehoorzaal. Na 28 dagen droegen we haar naar het graf van Priscilla en legden haar bij haar vader Pudens”. Van de bejaarde Praxedes staat vermeld: „ze raapte in het donker de overblijfselen van vermoorde christenen van de straat op en begroef ze met eigen handen”. Maar ze werd verteerd door smart en bad, eindelijk ook te mogen sterven. Kort daarna werd ook zij ter dood gebracht. Ds Hermas schrijft: „en ik, Pastor de priester, heb haar lichaam begraven bij dat van haar vader Pudens”.

Het bloed der martelaren is altijd het zaad der kerk geweest. Deze geschiedenissen zijn aangrijpend, maar droevig alleen voor wie niet verder dan dit leven zien. Voor hen die geloven is er grote vreugde in, te zien hoe christenen „gelijk als de witte zwanen zingen op haar levensend”. Zij hebben Christus verheerlijkt door hun dood, het geloof behouden en de kroon der gerechtigheid verkregen.

De geschiedenis ligt vast, zowel van Britse als van Roomse zijde, gedeeltelijk ook van Griekse. Een andere keer over Linus?

¹⁾ 2 Tim. 4 : 21 - ²⁾ in 50 n.C.; Caracac was niet in een veldslag overwonnen, maar door verraad in Romeinse handen gevallen - ³⁾ ook wel Pudentiana, ook Titulus genoemd - ⁴⁾ als bij Daniël, 2 : 49 - ⁵⁾ Rom. 16 : 13 - ⁶⁾ Hand. 9 : 1 - ⁷⁾ Rom. 11 : 1 - ⁸⁾ Hand. 22 : 28 - ⁹⁾ Rom. 16 : 7 - ¹⁰⁾ Tacitus Ann. V-12 - ¹¹⁾ Epigramman IV-32 - ¹²⁾ Epith. IV-3 - ¹³⁾ Ep. VII-11 - ¹⁴⁾ Ep. XI-40 - ¹⁵⁾ Ep. XI-53 - ¹⁶⁾ Martyr. Rom., ook bij Ado, Usuard en Esquilinus - ¹⁷⁾ div. schr. - ¹⁸⁾ vlg. de Jezuit P. J. Chandlery (Pilgrim Walks in Rome) is dit de Marcus, wiens evangelie ten huize van Pudens zou zijn geschreven - ¹⁹⁾ Baronius' vondst, vertaald door dr H. G. M. Spence-Jones. - ²⁰⁾ Op het Concilie van Nicea (waar de bekende geloofsbelijdenis van Nicea in 325 werd opgesteld) „werd aan de Britse bisschoppen voorrang gegeven, als vertegenwoordigers van de kerk van Jozef van Arimathea”, schrijft de daar aanwezige kerkvader Origines (1)

Kerklid en gemeente (4)

Het Liedboek

De feestelijke ingebruikneming van het „Liedboek voor de Kerken” was op zaterdag 19 mei 1973 in de Nieuwe Kerk te Middelburg, waar de genodigden waren samengestroomd. Hier overhandigde dr P. G. Kunst als voorzitter van het Bestuur der Interkerkelijke Stichting voor het Kerklid de eerste exemplaren aan de officiële vertegenwoordigers van alle deelnemende kerken. Kinderen zongen onder leiding van ds en mevr. Bleij, Zeeuwse koren studeerden nieuwe kerkliden in en 235 van de Gezangen uit het Liedboek waren al op twaalf langspeelplaten vastgelegd.

Het nieuwe gezangboek bevat 115 bijbelliden, die een brugfunctie vormen vanuit het berijmde psalter naar de overige liederen. Allereerst is bij bijbelliden gedacht aan uitgesproken hymnische gedeelten uit Oude en Nieuwe Testament, maar ook aan andere centrale perikopen.

Verder komen wat letterlijke of vrijere berijmingen voor in parafraserende vorm. Het zingen van de Schriften betekent voor de gemeente een verrijking en verbreding. Heel het gezangboek is sterk bijbels gebonden. Na de bijbelliden volgen er liederen uit de schat der kerk uit de verschillende perioden van de kerkgeschiedenis: Vroeg-christelijke, middeleeuwse gezangen van de Latijnse en Griekse kerk, sequensen en leisen, liederen uit de Reformatie, Valeriusliederen van grote 17e eeuwse dichters (Bredero, Camphuysen, Revius, Vondel, Luyken) piëtistische liederen uit Duitsland en Engeland, en van de Boheemse en Moravische broeders, 19e eeuwse liederen van o.a. Beets, Ten Kate en Bastiaans, 20e eeuwse en eigentijdse liederen. De perioden van het kerkelijk jaar zijn verbreed en uitgebreid.

Geref. vrijgemaakt

De Geref. Kerken (vrijg.) zijn een eigen weg gegaan inzake het kerklid door de uitgave van het Ger. Kerklid, waarin opgenomen een proeve van de 150 psalmen en 36 gezangen. Ik wil hier een kanttekening bij plaatsen. Gelukkig verkeert deze uitgave nog steeds in het stadium van proefbundel. Er kan dus nog heel wat herzien worden.

En dat is erg noodzakelijk. De psalmberijming geeft daartoe zeker aanleiding, vanwege te weinig poëtisch gehalte.

De gezangenbundel roept om ritmische en melodische revisie, b.v. gez. 24 - Liedboek nr. 317, gez. 30 - Liedboek nr. 401, gez. 31 - Liedboek nr. 44.

Een uitbreiding van de gezangen is evenzeer gewenst. Een liederenbundel voor kerkelijk gebruik dient een beeld te geven van wat de gemeente van

DOOR H. R. S. VAN DER VEEN HOOGVEEN

Christus de eeuwen door zingend beleden heeft.

Psalter 1980

Een psalmberijming waar ik enige aandacht aan wijden wil, is het Psalter 1980. Ds Waagmeester vindt in zijn artikel over het kerklid (zie Opbouw van 20-5-83) dat deze bundel meer aandacht verdient dan het krijgt. Wij zullen nagaan of dat werkelijk zo is. Ik ben zelf in het bezit gekomen van een exemplaar van Psalter 1980, doordat een van de leden van de Stichting zo vriendelijk was mij deze bundel toe te zenden. Ik waag er een korte bespreking aan, vooral ook omdat enkele Ned. Geref. broeders meegewerkt hebben aan de totstandkoming van deze psalmberijming.

In de jaren veertig is een groep geref. belijders een werkverband aangegaan om te komen tot een waardige vervanging van de goeddeels verouderde berijming 1773. Men wilde een geheel nieuwe berijming die nauw zou aansluiten bij de Bijbeltekst. Schriftgetrouwheid moest prevaleren boven dichterlijke zeggings. Het taalgebruik diende verantwoord hedendaags te zijn en de bundel moest goed zingbaar zijn.

De auteurs van deze berijming zijn er zeker in geslaagd om tekst en melodie op een verantwoorde wijze te laten samenvallen. De notatie van de melodieën wijkt op enkele punten af van de Interkerkelijke psalmberijming in het Liedboek.

De toevallige verhogingen komen er minder in voor dan in de I.K.S. (op deze verhogingen kom ik later terug). De plaatsing van de rusten laat hier en daar te wensen over, b.v. er behoren geen rusten te worden geplaatst na regel 1 en 3 van ps. 52, na regel 3 en 7 van ps. 56 en na regel 1 en 3 van

ps. 150. Na regel 2 wel en na regel 5 komt er geen rust in ps. 97, terwijl het juist andersom behoort te zijn.

Ik heb verschillende psalmen gezongen en toch bevredigen ze mij niet.

Ik mis daarin wat ik in het begin van mijn artikel over het Boek der Psalmen schreef, n.l. de sterke bewogenheid en lading die tot uitdrukking wordt gebracht als de gemeente uit angst en nood roept, vraagt om uitredding, haar schuld belijdt, God looft en dankt voor Zijn genade. Er zit te weinig dichterlijke zeggingskracht in deze berijming. Ook komen er enkele slechte zinnen in voor, zoals:

- ps. 30 : 3 Komt 's avonds wenen overnachten
- 29 : 4 Kracht heeft hij het woud ontnomen.
- 3 : 3 Mijn plannen vol zorg met mij dragen.
- 61 : 2 Gij toch wilt mijn zeer te vreezen bolwerk wezen.
- 138 : 2 Want Gij maakt wat Gij toezegt, waar: hebt wonderbaar uw naam verheven.
- 14 : 2 Ontaard, doet niemand goed, geeft Hem de eer, één zelfs niet meer.
- 8 : 1 Aan 't firmament, op al uw werk verspreid
- 56 : 1 prijs en blijf verbeiden
- 8 : 2 zodat ten spijt van elk die U weerstaat, verstomt. al wie op wraak zint
- 16 : 2 Waarbij zij bloed als heilige gawe wijden.
- 38 : 8 en als stom spreek ik niet meer
- 53 : 1 't Wordt gruwelijk en afschuwelijk bedreven
- 73 : 7 wanneer Gij opwaakt, Heer in kracht en als een droombeeld hen veracht.
- 124 : 3 die immers aard en hemel heeft gemaakt.
- 138 : 3 Groot immers is zijn heerlijkheid.

Als u de moeite neemt deze bundel te lezen of te zingen, komt u waarschijnlijk nog meer ongerechtigheid tegen.

Waaruit blijkt nu de Schriftgetrouwheid? Waar vinden we verantwoord hedendaags taalgebruik? De teksten zijn soms totaal verouderd of geschreven in vlotte spreektaal.

Het is toch zeker niet de bedoeling van de broeders en zusters die achter Psalter 1980 staan het in onze kerken of in de Chr. Geref. Kerken ingevoerd te krijgen?

Verdiend deze berijming meer aandacht? Na lezing van het bovenstaande is het u wel duidelijk dat dit niet het geval is. De Stichting die verantwoordelijk is voor deze uitgave dient alsnog te verduidelijken waarom het Psalter in het Liedboek niet goed genoeg is om in onze en de Chr. Geref. Kerken te kunnen functioneren.

(slot volgt)

Boekbespreking

Eigendom des Heren, catechismus-verklaring door ds J. B. v. Mechelen.
Uitg. De Bunschoter B.V. te Bunschoten-Spakenburg.
Reg.nr. ISBN 90-9000530-7.
Prijs in de boekhandel
f 27,50; ledenprijs f 19,50.

De hoofdredakteur van *Waarheid en Eenheid* heeft tijdens zijn ambtsperiode in de geref. kerk van Urk t.b.v. zijn catechisanten de Heidelbergse Catechismus besproken en een geïllustreerde catechismusverklaring uitgegeven in een serie van enkele boekjes. Later is hij ermee verdergegaan door regelmatig in *Waarheid en Eenheid* besprekingen te geven van verschillende zondagen. Nu is over alle 52 zondagen een boek verschenen onder de titel „Het Eigendom des Heren.” Het is een werk dat vanuit een lange ambtspraktijk is geschreven. De waarde van het boek is m.i. voor een groot gedeelte gelegen in de tekeningen die bij elke zondag of bij een gedeelte ervan zijn gegeven. Op deze manier wordt het behandelde in kaart gebracht en krijgt de lezer ook visueel toegang tot de stof.

We zullen hierbij in rekening moeten brengen dat ds v. Mechelen veel ervaring heeft opgedaan in de omgang met geestelijk gehandicapte kinderen en dat daarom ook aan de tekeningen grote zorg is besteed. Dat is een zeer waardevol element in het geheel van het boek.

Een tweede belangrijk punt is de opzet. Bij elke zondag wordt eerst de vraag en het antwoord gegeven en soms zijn te lange zinnen in meerdere zinnen verdeeld zodat het zicht op het geheel beter wordt. Daarna wordt een betekenis van de moeilijke woorden gegeven en in veel gevallen een verklaring van de illustratie. De Schriftgegevens en de bijbelse verhalen die erbij gebruikt kunnen worden zijn vermeld. Het geheel van de zondag wordt in een centrale hoofdgedachte samengevat en tenslotte wordt de betreffende zondag nader uitgelegd en dat gebeurt in vraag en antwoord. Pedagogisch een zeer goede greep, omdat op deze wijze de lezer zich de stof gemakkelijk kan toeëigenen.

Voor wie is het boek bedoeld?

Voor de oudere doop- en belijdende leden die zich nog eens willen verdiepen in de stof van deze belijdenis. Verder wordt gedacht aan de catecheten die in dit boek een schat aan materiaal krijgen aangereikt, waar zij een goed gebruik van kunnen maken. In de derde plaats leent het zich ook goed voor gespreks- resp. bijbelstudiekringen waar toch ook vaak de Heidelbergse aan de orde komt of kan komen.

Wat het laatste betreft is belangrijk dat achterin bij elke zondag een aantal gespreksvragen worden gegeven die men kan gebruiken en verder staan er nog enkele aantekeningen in die belangrijk zijn bij het ontstaan van de catechismus en helemaal aan het einde is nog een register (zeer belangrijk) die het opzoeken van namen en onderwerpen vergemakkelijkt.

Iets over de inhoud

Het is jammer genoeg niet mogelijk om een uitgebreide bespreking van de

inhoud te geven omdat dat in een kort bestek onmogelijk is. Daarom hebben we er een zondag uitgelicht en wel zondag 21. Van belang is dat ds Van Mechelen er op wijst dat het hier niet gaat om geloven IN de kerk, maar dat gevraagd wordt: wat gelooft gij VAN de heilige, algemene, christelijke kerk. De uitverkiezing wordt gezien als een kiezen van God door Zijn Zoon Jezus Christus die de uitverkorenen vergadert. Benadrukt moet ook worden dat de gemeente door Geest en Woord wordt vergaderd, beschermd en onderhouden. De Geest gaat voorop. Er kunnen, aldus J.v.M., meerdere ware kerken op een plaats zijn, maar ze hebben wel de roeping elkaar te zoeken. Al acht de schrijver de term 'onzichtbare kerk' makkelijk aanleiding te geven voor misverstanden, toch kan hij er niet omheen, als hij spreekt over de grenzen, het geloof en de toekomst van de kerk. Ook de onderscheiding strijdende en triomferende kerk mag z.i. wel gebruikt worden, maar wel met het nodige onderscheid.

Kritiek

Al hebben we het boek met veel waardering en respect doorgenomen toch zijn er nog wel enkele punten waar we even de vinger bij willen leggen:

1. Het zou aanbeveling verdienen om het geheel nog systematischer te ordenen. Bijv. direct na de tekening de verklaring ervan zodat het effect ervan nog groter wordt. De hoofdgedachte en de verklaring van de moeilijke woorden

daarna, waarbij het aanbeveling verdient om de woorden en hun verklaring naast elkaar te zetten en tenslotte de werklijnen met teksten en bijbelverhalen te geven.

2. Niet alle tekeningen zijn even doorzichtig en het zou dan ook goed geweest zijn om bij alle tekeningen een korte toelichting te geven, vooral ook bij zondag 12 a en b, c en d is de uitleg niet helemaal duidelijk. Bij zondag 13 staat de uitleg direct onder de illustratie, maar er staat geen kopje boven.
3. Op pag. 273, punt 9 zegt de schrijver dat vraag 80 over de mis er later aan is toegevoegd, met name na het concilie van Trente. Had hier niet wat meer over gezegd kunnen worden?
Een drukfout staat op pag. 275: behandelende onderwerpen i.p.v. behandelde onderwerpen.

Een boek van grote waarde!

Ondanks enkele kleinere punten van kritiek zijn we erg blij met het uitkomen van een dergelijk boek. Het geeft ons veel informatie, maar wat vooral belangrijk is: de schrijver wil zich stellen op gereformeerd standpunt en daarom kunnen wij vertrouwen hebben in het geheel. Nogmaals, de grote waarde van het werk zit vooral in de gegeven tekeningen en in de opzet van het boek: hoofdgedachte, woordverklaring, tekstmateriaal/bijbelverhalen en de informatie die ons door vraag en antwoord wordt aangereikt. Wij wensen de schrijver

van harte geluk met de uitgave van dit werk en wij hopen dat het ook in onze kerken veel gekocht zal worden.

A. v. d. Heuvel

☆☆☆

Ik wou dat ik een vlinder was -

door M. A. den Ouden-Hille.
Uitgegeven bij Wever, Franeker. f 21,50.

In dit boek beschrijft mev. M. H. den Ouden-Hille haar jeugd op Sumatra en haar verblijf in het kamp Bang kinang. Ze begint met een beschrijving van de plaats waar ze woonden, de prachtige natuur, de omgeving, het huis, hoe het gezin leefde. Ze schrijft dan: „Er was gemeenschap met de rijkdom van de natuur en een grote dankbaarheid, dat wij daar in dat fijne huis op die heerlijke plaats mochten wonen.”

En gaat dan verder: „Maar wie weet, misschien beseffen we nog niet genoeg dat het door de genade van onze Hemelse Vader was, dat we daar zo gelukkig leefden.”

Ik heb hier moeite mee, en zo zijn er nog meer fragmenten, waarbij ik me afvraag of je op deze manier Gods hand in de dingen die gebeuren, mag zien.

Een ander bezwaar vind ik de vele vreemde (maleise) woorden die in het boek voorkomen en die niet vertaald worden. Bij een volgende druk zou een woordenlijstje een goede aanvulling zijn.

Zijspiegel

In het *Kerkblad* voor de gereformeerde kerken in de classis Amsterdam vonden we een beschouwing van Tt. V. onder de titel „Zijspiegel”:

Op vakantie in Drente kwam de dominee de herder tegen. Met wel 200 schapen. Een soort collega dus. Misschien viel er iets te leren. Wat liepen die schapen eendrachtig de kooi uit. Een voorbeeld van samen op weg. Maar nauwelijks op de hei aangekomen, spatte de kudde in alle richtingen uiteen. Weg was de eenheid.

„Hoe krijgt u al deze schapen ooit weer bij elkaar?” wilde de dominee weten, mede met het oog op eigen kudde.

„Dat gaat zó”, sprak de herder en blies op zijn fluitje. Daar kwam de herdershond aangerend. Eerst met wijde bogen, daarna in steeds kleinere cirkels draafde hij om de verstrooide schapen heen. Hij kefte tegen zwarte schapen links. Duwde zijn kop zachtjes in de flank van een lammetje. Zo maakte de hond er weer een kudde van!

„U ziet wel, meneer: zonder hond is een herder nergens. De kudde trouwens ook niet. Zo gaat dat 365 maal per jaar. In weer en wind.” En toen, bij wijze van veelzeggende toegift: „Ook als er géén toeristen zijn dus.”

Wat valt hier op te steken voor het pastoraat? Ten eerste, dat uiteenvallen vanzelf gaat. Dat is geen kunst. Daar hebben de kerken al veel te veel ervaring mee opgedaan.

Persschouw

DOOR
O. MOOIWEER
ENSCHDE

Ten tweede: de grote moeilijkheid is om de mensen weer bij elkaar te krijgen, ook al zijn de verschillen niet opgelost. In zijn eentje staat een herder volslagen machteloos. Er moeten herdershonden aan te pas komen: dat is duidelijk. Als hier alleen ouderlingen mee bedoeld zouden worden, stond de zaak er opnieuw treurig voor. Daar zijn er altijd te weinig van, zeker in en om Amsterdam.

Maar als ieder gemeentelid op zijn beurt een poosje herdershond wilde wezen, dan zou je eens wat zien. Bijvoorbeeld, door niet zo ver bij de anderen vandaan te lopen. Of door vast een beetje terug te gaan. En onderweg anderen een duwtje in die richting te geven. Zonder kudde is een schaap toch nergens?

Het geheim van die fluit is niet zo eenvoudig uit te leggen, maar als er op geblazen wordt, moet een meute verse honden de vermoeide soortgenoten onmiddellijk afwisselen.

En verder? Een schaap met vijf poten heb ik niet gezien (gelukkig maar).

Wel veel verschillen in ras, kleur, kracht, grootte en eigenwijsheid. En toch een kudde.
Ik heb lang staan kijken.

We namen van dit boeiende artikel kennis via het dagblad „Trouw”, dat het overnam in de rubriek: „Uit de Kerkbladen”. We zijn vaak bedacht op de uiterlijke groei van de gemeente terwijl we de innerlijke groei te veel uit het oog verliezen.

Geloven is een werkwoord! Natuurlijk kan iemand vlot opmerken, dat zo'n uitspraak het intrappen is van een open deur. Maar uiteraard is het niet de bedoeling om in de taalkundige sfeer te blijven hangen. De intentie van een dergelijke uitdrukking is, dat geloven zich niet in de laatste plaats heeft te uiten in allerlei vormen van concrete naastenliefde. En het betoon van die concrete naastenliefde begint op het grondvlak van de gemeente van Christus al mag ze daartoe niet beperkt blijven. Het werkterrein van een christen is veel breder! Maar we zullen in de eerste plaats binnen de kring van de plaatselijke kerk laten merken, dat wij „hoeder van de broeder” zijn. Niet om de ander te bevatten en te bespieden, maar om in genegenheid voor de ander dat naar de rand opgeschoven gemeentelid er opnieuw bij te betrekken. Dan zijn wij bezig te handelen in de stijl van Hebr. 10:24: „En laten wij op elkander acht geven om elkaar aan te vuren tot liefde en goede werken.”

Erg goed beschrijft mevr. Den Ouden de angst, de honger en het leven in het kamp en vooral de bevrijding is heel indrukwekkend.

Ondanks enkele bezwaren toch wel een goed boek om te lezen. Vooral om meer begrip te krijgen voor de problemen waar deze mensen nog mee zitten.

E. Kole-Mollema

Redactie ontving

H. Velvis, Vlucht naar de vrijheid; jeugdboek, vanaf 10 jaar. 71 blz., f 9,90; De Vuurbaak, Groningen.

Ned. Gideons, Jaarverslag 1982/83, Sportlaan 976, 's Gravenhage, giro 539898.

Filippus, Dagboek 1984, als kalender-bloc (f 12,20), als dagboekje (f 9,10); voor gratis verspreiding zijn de prijzen lager. Gereformeerd Traktaatgenootschap Filippus, Bloemstraat 61-1, Arnhem.

J. van Oort, e.a., Verbi Divini Minister, een bundel opstellen over de dienaar en de bediening van het goddelijke Woord aangeboden aan L. Kievit v.d.m. ter gelegenheid van zijn vijfenzestigste verjaardag. 267 blz., f 39,50; uitg. Ton Bolland, Amsterdam/De Vuurbaak, Groningen.

Wim van Veelen, Israël... verkenning en herkenning langs bijbelse paden. 160 pag., f 24,50. Uitgeverij Van der Stoep, postbus 5055, Heineoord.

Woordwerk, jaargang 1 nr. 3; administratie: Woordwerk, Schans 37, 4251 PW Werkendam.

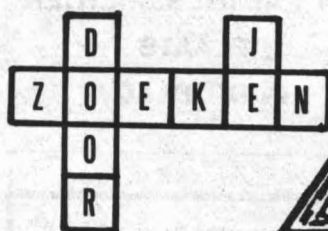
Rob Kampstra, Geven is Leven; over het ondersteunen van Geestelijk werk, 23 blz., f 2,90; uitgegeven door De Navigators, postbus 18, 3970 AA Driebergen.

Oriëntation, International Circular of the Potchefstroom University for Christian Higher Education. Institute for Reformational Studies. Potchefstroom University for CHE, Potchefstroom 2520, Rep. of South Afrika.

A. P. Wisse, Jong werkloos; 72 blz., f 9,90; uitg. Kok, Kampen.

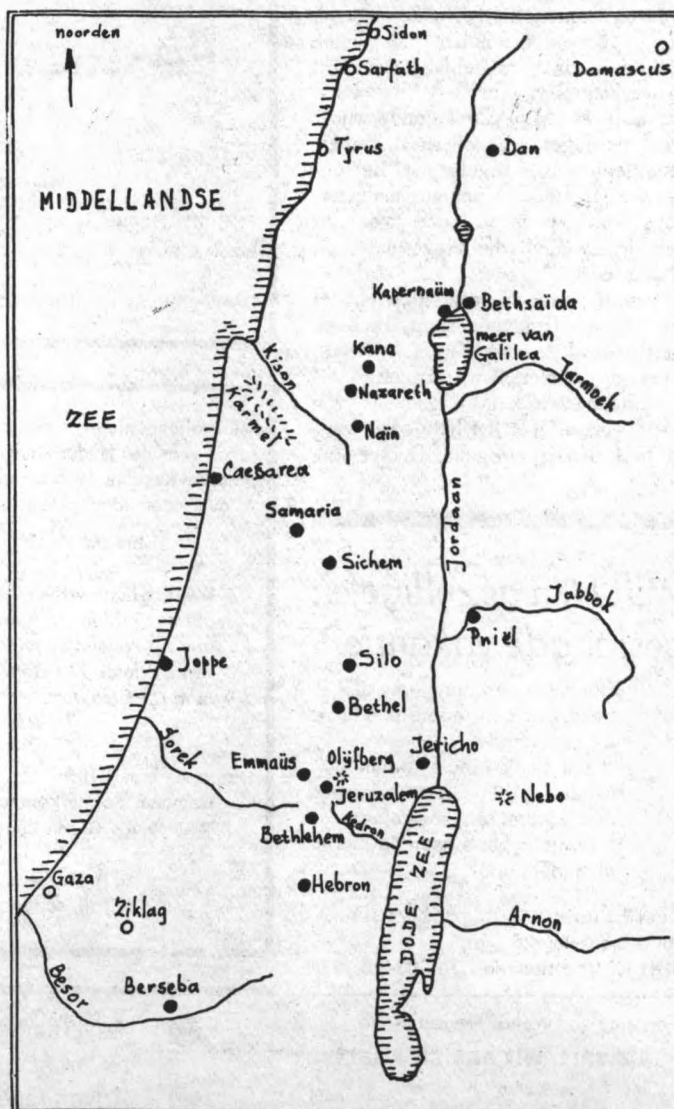
Prof. dr J. Verkuyl, Gedenken en verwachten, memoires; 348 blz., f 43,50; uitg. Kok, Kampen.

De mogelijkheid bestaat dat op deze aankondigingen in een bredere recensie wordt teruggekomen.

Je ziet een kaartje van het land Kanaän of Israël. Er staan plaatsen op die je in het Oude of in het Nieuwe Testament tegenkomt. Sommige plaatsen bestaan vandaag nog in het land Israël. Ik denk dat veel van de namen je wel bekend voorkomen. Hieronder staan 10 gebeurtenissen uit de Bijbel met erachter de tekst waar ze zijn beschreven. Achter elke gebeurtenis moet je de naam van de plaats of van de berg invullen waar het is gebeurd. Zoek de plaats of berg op het kaartje op.

1. Waar is Sara gestorven en begraven?
Genesis 23 : 2.
2. Waar worstelde Jakob met God?
Genesis 32 : 30.
3. Hier is Rachel (Jakob's liefste vrouw) gestorven en begraven? Genesis 35 : 19.
Hier werd Jezus geboren.
4. Abram moest van God naar het land Kanaän gaan. Toen hij er was, verscheen de Here hem in deze plaats. Genesis 12 : 6.
5. Hier zag Jakob in een droom een heleboel engelen op een ladder van en naar de hemel komen en gaan. Genesis 28 : 19.
6. Deze stad was eerst van de Filistijnen en nadat Abraham een verbond had gesloten met Abimelech, plaatste Abraham hier een tamarisk (een struik die heel mooi bloeit in rose-rode kleur) en riep hij de naam van de Here aan. Genesis 21 : 32-33.
7. Eén van de discipelen van Jezus heette Nathanaël. Jezus zei van hem dat hij een Israëliet was waarin geen bedrog is. Nathanaël is geboren in Joh. 21:2.
8. Toen er droogte was in het land Israël (koning Achab regeerde toen) woonde Gods knecht Elia in het buitenland bij een weduwe en haar zoon. Waar woonde de weduwe? 1 Koningen 17.
9. Mozes mocht het beloofde land Kanaän niet binnengaan. Wel liet de Here Mozes het land zien vanaf een berg in het land Moab. Hoe heet deze berg? Deut. 32 : 49.
10. De rijke tollenaar (dat is een belasting-ambtenaar) Zacheüs zat in een boom toen Jezus voorbijkwam. Jezus wilde hem opzoeken en is toen de gast van Zacheüs geweest. In welke stad woonde Zacheüs? Lukas 19 : 1-10.

Oplossing vorige week. 1-8 Schelfzee - 2-4 Achan - 2-5 Attai - 3-6 Bethleem - 4-7 Nahor - 5-7 Iezzer.

Administratie

Administratie-adres:
Kon Wilhelminalaan 38
3956 TD Leersum
Tel. 03434-54288

Abonnementen:

Het aanvragen of opzeggen van abonnementen: uitsluitend bij de administratie.
Abonnementen kunnen ieder moment ingaan, doch slechts per 31 december eindigen.
Opzeggen uiterlijk tot 15 nov.

Abonnementsprijs:

f 45,- per jaar of f 24,- per halfjaar.
Buitenland f 55,- per jaar of f 70,- per luchtpost.
Gironr. 404945 t.n.v.
Geref. Persver. Opbouw,
Brabantlaan 122
2101 SK Heemstede
Tel. 023-285825

Advertentieprijs:

40 ct. per mm.
familieberichten 35 ct p. mm.
Advertenties inzenden tot dinsdagmorgen 10.00 uur.

Advertenties en druk:

Drukkerij „Steenbergen“
Nooitgedacht 3
3701 AL Zeist
Tel. 03404-22452

Kerknieuws

Vrouwencontactdag

De jaarlijkse vrouwencontactdag zal D.V. plaats vinden op woensdag 12 september in Ede.

Ds C. P. Plooy zal spreken over: „Leven in de vreze des HEEREN“.
De kosten voor deze dag bedragen f 10,- inclusief koffie en broodmaaltijd.

Wat zal het fijn zijn als we die dag heel veel dames, jong en oud mogen begroeten.

Probeer U voor één dag oppas voor Uw kinderen te regelen!

Nadere mededelingen volgen nog.

Stichting Emeritaatsvoorziening S.E.V.

De voorjaarsvergadering met de aangesloten kerken zal dit jaar worden gehouden op woensdagavond, 16 mei, in de Jeruzalemkerk te Utrecht, Troosterlaan 65. Aanvang 19.30 uur.

Herinnering Landelijke Vergadering van kerken 1985

Denkt U aan de sluitingsdatum voor het inzenden van de stukken bestemd voor de landelijke vergadering 1985 te Enschede, nl. 12 april 1984. Stukken na deze datum binnengekomen, kunnen niet meer worden gecopieerd en verzonden.

H. Berends,
Hilbertlanden 2
7542 JH Enschede

Rayondag te Amersfoort

Voor de jongeren (vanaf plm. 16 jaar) in het rayon Utrecht wordt op 24 maart a.s. een rayondag gehouden in het Corderius College aan de Gans-

kuil in Amersfoort (nabij het St. Elisabeth Ziekenhuis).

Deze dag begint om 14.30 uur (deur open om 14.00 uur) en duurt tot ongeveer 21.00 uur.

Op deze dag komt ds W. Smouter uit Dalfsen spreken over 'Waarom ga je naar de Kerk?'. Er wordt voorts een film gedraaid door de organisatie Kruistochten over christenen achter het ijzeren gordijn. 's Avonds is er een gezelligheidsprogramma. De toegangsprijs is slechts f 2,50, inclusief (!) een maaltijd. Welkom!

Voor inlichtingen kunt U zich wenden tot J. M. Louwerse te Soest, telefoon 02155-20491.

I'Abri te Utrecht

Zaterdag, 17 maart a.s., hoopt drs W. G. Rietkerk in het Jeugdhonk van de Jeruzalemerk te Utrecht te spreken over het onderwerp: „De zin van het lijden”, e.e.a. naar aanleiding van een publicatie van H. Kuschner „Als het kwaad goede mensen treft”. Belangstellenden zijn van harte welkom. S.v.p. vooraf telefonisch opgave van deelneming. Tel. 030-718327.

Uit breder kring

C.O.G.G.-Conferentie 1984

Op woensdag 4 april wordt D.V. de jaarlijkse conferentie van het Contact Orgaan voor de Gereformeerde Gezindte gehouden in 'De Aker' te Putten.

De conferentie zal in dit herdenkingsjaar van de Afscheiding gewijd zijn aan 'De Afscheiding en de huidige kerkelijke situatie' in te leiden door ds J. H. Velema.

De kosten voor de deelname aan deze conferentie bedragen f 21,- alles inbegrepen.

Wie zich bij de secretaris - Whemelaan 6, Nunspeet - opgeeft, krijgt enkele dagen voor de conferentie het programma toegezonden. Tel. 03412-51379; giro 880514.

Wat is er met de erfenis gebeurd?

Is de christelijke gemeente haar rijke geestelijke erfenis vergeten? Zijn er eenzijdigheden gegroeid? Heeft ze de bron van levend water ingeruild voor een verstarde traditie? Gaat ze te gronde aan maatschappelijk activisme of is ze verzuurd doordat ze alleen bezig is met zichzelf?

Deze vragen staan in het middelpunt op de ontmoetingsdag van de IFES-Nederland (verband van christenstudenten in Nederland, aangesloten bij de International Fellowship of Evangelical Students). Deze ontmoetingsdag wordt D.V. op zaterdag 7 april gehouden in de Chr. Ger. Kerk, Wittevrouwensingel 33 te Utrecht.

Vanuit de Bijbel en vanuit het verleden willen we zien waar het opaan komt voor de kerk van vandaag en straks, of ze nu reformatorisch heet, of evangelisch of hoe nog meer... hoe ze zal ontkomen aan verstarring aan de ene kant en verwarring aan de andere kant.

Aan deze dag werken mee: drs C. Blenk, ds L. J. Geluk, ds H. G. Koekoek, prof. J. P. Versteeg, drs Nynke Dijkstra-Algra.

's Morgens zijn er inleidingen en gespreksgroepen, 's middags een forum onder leiding van drs Blenk.

Een dag van ontmoeting, verootmoediging en perspectief, georganiseerd door staf en studenten van de IFES-Nederland in het kader van haar 25-jarig bestaan. Een ieder die de kerk van Christus ter harte gaat en belijdt: 'ik geloof een heilige, algemene christelijke kerk' is van harte welkom. Meer inlichtingen: kantoor IFES-NL, Nieuwe Zijds Voorburgwal 96-I te Amsterdam, 020-257141 of bij N. M. Trampler, 03481-1904.

Zeilkamp Eindhoven 1984

Heb je zin in een oergezellige, zeil-sportieve en bovendien spotgoedkope vakantie voor de komende zomer-vakantie?

Dat is allemaal mogelijk, want van 14 t.m. 28 juli wordt het „zeilkamp Eindhoven 1984” in Terhorne (Fr.) georganiseerd.

De ingrediënten van dit kamp zijn: veel zeilen, 1 of 2 bijbelstudies en veel gezelligheid.

De leeftijd is 18-25 jaar en de kosten zijn dit jaar f 295,-. Heb je zin of wil je meer inlichtingen, bel dan naar onderstaand telefoonnummer.

Ook hebben we nog een tekort aan ervaren schippers.

Tot ziens!

Willeke Wassink,
Deventerstraat 128-2, Apeldoorn
tel. 055-668880.

Onderwijsdag te Amerongen

Op zaterdag 31 maart a.s. wordt in Het Zendingsdiaconessenhuis in Amerongen de twintigste bemoedigingsdag voor christenen, die betrokken zijn bij het onderwijs, gehouden. Het thema van de dag is „Christelijke Levensstijl in de School van Nu”.

De heer H. M. Postma, onderwijzer aan een lagere school en daarnaast jeugdleider en evangelist, zal het onderwerp inleiden. Muzikale medewerking wordt verleend door het koor van de Evangelische Hogeschool uit Amersfoort.

U wordt verzocht een lunchpakket mee te nemen; voor soep, thee en koffie wordt gezorgd.

Voor de kinderen wordt een apart programma verzorgd. Ieder is van harte welkom met het hele gezin vanaf half tien 's morgens. De toegang is vrij.

Wilt U 'n gezellige en geslaagde vakantie?

Huur dan een bungalow of bespreek een mooie plaats op de camping.

U zult er zich thuis voelen.

Nieuw in '84 Groot zwembad met kleuter en spartelbad. Informeer eens naar de mogelijkheden voor U.

Recreatiecentrum „Ackersate”

Harremaatweg 26

3781 NJ Voorthuizen - Tel. 03429-1274

Verzamelaar vraagt Nederlandse

zwart/wit ansichtkaarten

à f 1,- per stuk.

D. v. Kammen,

Stationsweg 239, 9201 GN Drachten

Vader, wij danken U
Hemelse Vader, wij danken U

Zo God wil, zullen onze pleeg- en
grootouders

JAN VAN KATWIJK

en

FIE VAN KATWIJK-POLDERMAN

op 31 maart a.s. hun 40-jarig
huwelijksfeest vieren.

Tevens gedenken wij dan, dat Vader
25 jaar dienaar van het Woord is.

Gelegenheid hen te feliciteren op deze
dag van 15.30 tot 17.30 uur
in de kerkzaal „Diakonia”,
Gommersstraat te Rijsbergen N.B.

Hun dankbare kinderen en kleinkinderen
Henk en Maartje van Eck-de Vries
Marije Sofieke
Hendrik Jan Christijn
Jasper Matthijs

Correspondentie-adres:
Valkhofstraat 46b, 4834 PG Breda

Eventuele cadeaus in giften voor
„Redt een kind”.
Een collectebus staat klaar!

Met dank aan God, die Zijn gemeente
vergadert, gedenken wij, dat

Ds J. van Katwijk

25 jaar dienaar van het Woord
is geweest.

Gedurende 18 jaar heeft hij het
evangelie gebracht
in Rijsbergen en omgeving.
Het Woord, dat hij verkondigde, heeft
vrucht gedragen, zodat daar een
gemeente tot bloei kwam.
Gedurende 6 jaar is hij ook als dienaar
van het Woord tot zegen geweest
in Wolvega.

Op 31 maart hoopt hij zijn 25-jarig
ambtsjubileum te gedenken.

Ned. Geref. Kerk te Rijsbergen
Vrije Geref. Kerk te Wolvega

UW FAMILIEBERICHTEN

PLAATS

IN DIT BLAD!

„De Here is mijn Herder, mij zal niets ontbreken”.

In dit vaste vertrouwen is in zijn Heer en Heiland ontslapen mijn lieve man,
onze vader en grootvader

KLAAS KNOL

op de leeftijd van 65 jaar.

Hoorn: A. C. Knol-de Hek
Wieger

Alphen aan den Rijn: Koos en Hannie
Gerry, Anneke, Ida

Hoorn: Ida

Apeldoorn: Geesje en Nedim
Saniye

Hoorn: Bertha en Kees
Martin, Anja, Esther

1623 JP Hoorn, 11 maart 1984
Mecklenburgstraat 16

De begrafenis heeft inmiddels plaatsgehad.

Wist U dat

Evangelische Camping

„t BELOOFDE LAND”

in het voor- en najaar groeps-
accommodatie ter beschikking
heeft?

Denkt U eens aan ons voor
koffiebarweekend, reünie o.d.
Vraag folder.

Bosweg 17 — 3781 NG Voorthuizen

Te huur

onze

6 PERS. CARAVAN

op „De Rheezerkamp”
bij Hardenberg.

Vóór 30 juni en na 28 juli.
f 200,- per week.

Tel. 05157-4456.

Advertenties moeten uiterlijk dinsdagmorgen 10.00 uur
ter drukkerij zijn.

Advertenties met een foto of tekening 1 week voor
verschijning van dit blad!